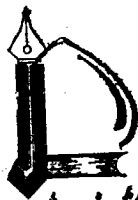

20199

مرکز مطالعات و مدارک علمی ایران
تعمیر مدرک

دانشگاه فردوسی مشهد

۱۳۷۱ / ۳ / ۲۰

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دکتر علی شریعتی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

زبان و ادبیات فارسی

موضوع : ترجمه بلاغه العربیة فی ثوبها الجدید

« معانی و بیان »

با نظایری از ادب فارسی

و تطور بلاغت

استاد راهنما : جناب آقای دکتر محمد علوی مقدم

استاد مشاور : جناب آقای دکتر محمد مهدی رکنی

بهکوشش : حسین یوسف زاده

۱۳۷۴

۲۵۱۹۹

۲۵۱۹۹/۲

تقديم :

— به آستان مقدس حضرت رضا (ع)

— به همسر گرامی و فرزند دلبندم حسام الدين

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۵	تطور علم بلاغت
	بخش اول
۶	مباحثی پیرامون بلاغت
۶	بلاغت در لغت
۷	بلاغت در اصطلاح
۸	فرق فصاحت و بلاغت
۱۰	بلاغت از دیدگاه دانشمندان
۱۲	بلاغت در قلمرو لفظ و معنی
۱۲	طرفداران لفظ
۱۴	طرفداران معنی
۱۴	طرفداران لفظ و معنی
۱۶	علوم بلاغی
۱۷	معانی
۱۹	بیان
۲۰	بدیع
۲۲	عوامل موثر در پیدایش علوم بلاغی
۲۲	قران کریم
۲۴	بحث های کلامی
۲۶	مباحث ادبی (نقد، لغت ، حرف و نحو)
۲۸	تأثیر بلاغت یونان و ایران در بلاغت عرب
۳۳	پانوشتهای بخش اول

بخش دوم

۳۸ سیر تطور بلاغت
۳۹ پیدایش و نشأت
۴۵ رشد بالندگی
۵۴ شکوفایی
۶۰ جمود و انحراف
۶۴ پانوشتهای بخش دوم

ترجمه بلاغة العربیه فی ثوبها الجدید - جلد اول

«معانی»

۶۸ مقدمه
۷۱ اصول بلاغت
۷۴ تعریف بلاغت
۷۶ بلاغت در قلمرو لفظ ومعنی
۷۶ مکتب لفظ
۸۰ مکتب معنی
۸۱ مکتب پیوند
۸۶ فرق فصاحت و بلاغت
۸۷ بلاغت همان فصاحت است
۸۸ فصاحت الفاظ و ترکیبها
۹۰ اشتباه موازین اهل بلاغت
۹۰ تحلیل ابیات امروالقیس
۹۳ تحلیل یک آیه از قران
۹۴ چه کسی در مورد فصاحت و بلاغت حکم کند ؟
۹۸ آیا تکرار همیشه عیب است ؟

۱۰۰	بلاغت و مقتضای حال
۱۰۵	تطور و تاریخ علوم بلاغی
۱۰۶	از ذوق تاتحجر
۱۰۷	کتب سکاکی و قزوینی
۱۱۱	علم معانی
۱۱۱	هدف این علم
۱۱۳	معنی کلمه «معانی»
۱۱۳	مباحث علم معانی
۱۱۴-۱۳۳	مبحث اول : خبر
۱۱۴	تعریف خبر
۱۱۵	اغراض خبر
۱۱۵	فایده خبر
۱۱۶	لازم فایده
۱۲۰	نظری پیرامون اغراض خبر
۱۲۱	ابزارهای تاکید خبر
۱۳۰	انواع خبر
۱۳۱	ظاهر و باطن انواع خبر
۱۳۴-۱۸۲	مبحث دوم : انشاء
۱۳۴	فرق خبر انشاء
۱۳۶	اقسام انشاء
۱۳۶	انشاء طلبی
۱۳۷	انشاء غیر طلبی
۱۴۰	اقسام انشاء طلبی
۱۴۱	۱- تمنی
۱۴۲	ادات تمنی

۱۴۳ معانی تمنی
۱۴۴ ۲- استفهام
۱۴۸ معنی تصور و تصدیق
۱۴۸ چه وقت استفهام با «همزه» می گیرد
۱۵۲ چه وقت استفهام با «هل» صورت می گیرد
۱۵۴ معانی استفهام و اغراض آن
۱۶۲ ۳- امر
۱۶۲ صیغه های امر
۱۶۳ معانی امر و اغراض آن
۱۷۰ ۴- نهی
۱۷۰ صیغه های نهی
۱۷۱ معانی نهی و اغراض آن
۱۷۵ ۵- ندا
۱۷۵ اذات ندا
۱۷۵ منادای قریب و بعید
۱۷۷ معانی ندا و مقاصد آن
۱۸۰ تبادل خبر و انشاء
۱۸۰ خبر جانشین انشاء
۱۸۱ انشاء جانشین خبر
۱۸۳-۲۱۳ مبحث سوم : مسندالیه
۱۸۳ ثابت و متغیر
۱۸۳ ذات و صفت
۱۸۴ مواضع مسند الیه
۱۸۵ مواضع مسند
۱۸۶ حذف مسند الیه و مقاصد آن

۱۹۱ ذکر مسند الیه و مقاصد آن
۱۹۳ معرفه بودن مسند الیه و مقاصد آن
۱۹۴ الف - معرفه بود با ضمیر
۱۹۶ ب - معرفه بودن با علم
۱۹۸ ج - معرفه بودن با اشاره
۱۹۹ د - معرفه با موصول
۲۰۱ ه - معرفه با لام
۲۰۴ و - معرفه با اضافه
۲۰۵ تنکیر مسند الیه و مقاصد آن
۲۰۸ تقدیم مسند الیه و مقاصد آن
۲۱۴-۲۲۵ مبحث چهارم : مسند
۲۱۴ حذف مسند ، مقاصد آن
۲۱۶ ذکر مسند و مقاصد آن
۲۱۷ مسند جمله فعلیه و مقاصد آن
۲۱۸ مسند جمله اسمیه و مقاصد آن
۲۱۹ نکره بودن مسند و مقاصد آن
۲۲۰ تعریف مسند و مقاصد آن
۲۲۳ تقدیم مسند و مقاصد آن
۲۲۵ مسند بصورت جمله مقاصد آن
۲۲۶-۲۲۵ مبحث پنجم : احوال متعلقات فعل
۲۲۷ تقدیم و تاخیر فعل
۲۲۸ لازم و متعدی و مقاصد آنها
۲۲۹ حذف مفعول و دلایل آن
۲۳۲ تقدیم مفعول بر فعل
۲۳۴ تقييد فعل با شرط

۲۳۵	ان
۲۳۵	اذا
۲۳۵	لو
۲۳۷-۲۴۶	مبحث ششم: قصر
۲۳۷	معنی «صف» و «موصوف» در قصر
۲۳۸	معنی «مقصود» و «مقصود علیه»
۲۳۹	معنی «قصر حقیقی و «قصد اضافی»
۲۴۰	قصر اضافی و حال مخاطب
۲۴۱	الف - قصر افراد
۲۴۱	ب - قصر قلب
۲۴۲	ج - قصر تعیین
۲۴۳	راه های قصر
۲۴۳	الف - نفی
۲۴۳	ب - عطف
۲۴۴	ج - انما
۲۴۴	د - تقدیم
۲۴۶	زیبایی هنری قصر
۲۴۷-۲۵۲	مبحث هفتم: وصل و فصل
۲۴۷	وصل و فصل از دیدگاه دانشمندان علم بلاغت
۲۴۷	قوانین و فعل و فصل
۲۴۹	مواضع فصل
۲۵۱	مواضع وصل
۲۵۳-۲۶۹	مبحث هشتم: ایجاز، اطناب، مساوات
۲۵۳	برگشت به تعریف بلاغت در آغاز کتاب
۲۵۵	طرح جدید ایجاز و اطناب

٢٥٨ ايجاز
٢٥٨ الف - ايجاز قصر
٢٥٩ ب - ايجاز حذف
٢٦١ اطناب
٢٦١ مواضع اطناب
٢٦٧ مساوات

ترجمه بلاغة العربيه في ثوبها الجديد - جلد دوم «بيان»

٢٧٢ علم بيان
٢٧٥ مباحث علم بيان
٢٧٦ باب اول «تشبيه»
٢٧٨ هنر تشبيه
٢٨٠ فصل اول : اركان تشبيه
٢٨٠ دو طرف تشبيه
٢٨٠ ١- ماده دو طرف تشبيه
٢٨٥ ٢- مفردو مركب بودن دو طرف تشبيه
٢٨٨ ٣- تعدد دو طرف تشبيه
٢٩٠ ادات تشبيه
٢٩٣ وجه شبه
٢٩٦ وجه شبه مفرد ، متعدد ، مركب
٢٩٧ تشبيه تمثيلي
٢٩٩ وجه شبه مذکور ، محذوف
٣٠٠ وجه شبه ، قريب ، بعيد
٣٠٢ فصل دوم : انواع تشبيه
٣٠٢ تشبيه بليغ
٣٠٦ تشبيه مقلوب

۳۱۱ تشبیه ضمنی
۳۱۵ فصل سوم : اغراض تشبیه
۳۱۷ فصل چهارم : بلاغت تشبیه
۳۲۳ باب دوم : « مجاز »
۳۲۴ سیر الفاظ از حقیقت به مجاز
۳۲۷ تعریف مجاز
۳۲۸ اقسام مجاز
۳۲۹ فصل اول : مجاز عقلی
۳۳۰ تعریف مجاز عقلی
۳۳۰ علاقه های مجاز عقلی
۳۳۷ مجاز لغوی
۳۳۸ فصل دوم : مجاز مرسل
۳۳۸ تعریف مجاز مرسل
۳۴۰ علاقه های مجاز مرسل
۳۵۱ فصل سوم : استعاره
۳۵۲ فرق استعاره و تشبیه
۳۵۵ استعاره تصریحیه و مکنیه
۳۶۱ استعاره اصلیه و تبعیه
۳۶۵ تبدیل استعاره تصریحیه تبعیه به استعاره مکنیه
۳۶۶ ملاتمات استعاره
۳۶۶ استعاره مرشحه
۳۶۷ استعاره مجردة
۳۶۸ استعاره مطلقه
۳۷۰ فصل چهارم : استعاره تمثیلیه

۳۷۰	تعریف استعاره تمثیلیه و مثالهایی برای آن
۳۷۵	بلاغت استعاره تمثیلیه
۳۷۶	فصل پنجم : بلاغت استعاره
۳۸۲	باب سوم « کنایه »
۳۸۲	هنر کنایه
۳۸۷	فصل اول : اقسام کنایه
۳۸۷	کنایه صفت
۳۸۸	کنایه موصوف
۳۸۹	کنایه نسبت
۳۹۱	فصل دوم : کنایه به اعتبار وسائط
۳۹۱	تعریض
۳۹۵	تلویح
۳۹۶	ایماء
۳۹۶	رمز
۳۹۸	سیر رمز از عصر جاهلی تا عصر حاضر
۴۱۰	فصل سوم ، بلاغت کنایه
۴۱۴	منابع

به نام خدا

پیشگفتار

علم بلاغت یکی از علوم است که به برکت قران کریم رشد و تکامل یافت و پایه و اساسی علمی به خود گرفت؛ بحث در سرّ اعجاز قران یکی از عوامل و شاید تنها عامل نضج این علم بورژوا در فرهنگ اسلامی بود؛ زیبایی سحر انگیز کلام الهی چشمان سواران میدان سخن را خیره ساخت و آنها را از اوج خودساخته فرو کشید و آتش در معلقه های بشرزاد آنها زد و آنگاه که ایشان با نور این کلام آسمانی انس و الفت گرفتند در پی کشف زیبایی ها و سررشته های آن برآمدند و همین اندیشه ها و تلاشها به هم جمع آمد و آن ریشه ها قدرت گرفت و چیزی نگذشت که انبوهی از دستاوردهای عقلی و ذوقی فراهم گردید، هر متفکری و هر متذوقی پرده ای برانداخت و جلوه ای از زیباییهای کلام را نمایان ساخت، تا عصر نابغه جرجان فرا رسید، وی با ذکاوت و ذوق سرشار خود به تحلیل سخن پرداخت و خرمنی از ذوق و معرفت فراهم آورد و این دانشها را به کمال نسبی خود نزدیک نمود. بعد از وی تلاش دانشمندان ادامه یافت و اصول و قوانین بلاغی از لابلای ستون استخراج و علوم بلاغی تدوین گشت و سه علم معانی و بیان و بدیع از یکدیگر متمایز گردید. و این علوم زیباترین و جذابترین جایگاه را در میان علوم ادبی به خود اختصاص دادند.

رساله حاضر تحقیقی است در تطور بلاغت و ترجمه دو کتاب معانی و بیان اثر

یکی از استادان معاصر عرب، دکتر بکری شیخ امین، به همراه نظایری از ادب فارسی که در پاورقی متن گنجانده شده است.

مقدمه ای که پیرامون تطور بلاغت نگاشته شده در دو بخش تنظیم گردیده است در بخش اول مباحثی پیرامون بلاغت از جمله کلمه: تعاریف لغوی و اصطلاحی بلاغت، فرق فصاحت و بلاغت، لفظ و معنی در قلمرو بلاغت، علوم بلاغی و موضوعات آنها عوامل پیدایش علوم بلاغی و تاثیر بلاغت ایران و یونان در بلاغت عربی.

در بخش دوم سیر بلاغت در چهار مرحله باز نموده شده که عبارتند از:

پیدایش و نشأت، رشد و بالندگی، شکوفایی، جمود و انحراف

روش ترجمه: در ترجمه دو کتاب مذکور با وسواس خاطر سعی گردیده که ترجمه اثر با متن موافق و سازگار باشد و از هرگونه اشتباهی به دور باشد و افزونی و کاستی در بر نداشته باشد. با این حال مدعی نیستم که خالی از سهو و خطاست، امیدوارم در آینده بآبهره گیری از نظر استادان محترم مورد تصحیح و بازنگری قرار گیرد.

اصطلاحات بلاغی با توجه به اینکه در زبان فارسی به کار رفته و در میان اهل ادب رایج می باشد، ترجمه نشده فقط در موارد معدود به ضرورت به فارسی برگردانده شده اند.

برای ترجمه آیات قرآن کریم به جهت اهمیت موضوع و احتیاط از ترجمه روان و دقیق عبدالمحمد آیتی بهره گرفته شده است.

ویژگیها و مزایای این دو کتاب: دکتر بکری شیخ امین، مؤلف این دو کتاب سعی نموده بلاغت را به شیوه ای نو و جدید تالیف نماید، به گونه ای که برای دانشجویان مفید و جذاب باشد و آنها را به این واحد درسی ترغیب نماید. روشی که

وی در تالیف کتاب خود در پیش گرفته است بنابر اظهار ایشان در مقدمه کتاب معانی بردوپایه استوار است یکی بلاغت اصیل به شیوه استادان متقدم همچون عبدالقاهر جرجانی و زمخشری که مبتنی بر ذوق و تحلیل عقلانی بوده است ، به عبارت دیگر روش استادان بلیغ علم بلاغت و دیگری شیوه استادان علم و قواعد که صرفاً به تدوین قواعد بلاغی پرداخته اند ، به این ترتیب ایشان این دو طریقه را جمع نموده و عنوان « بلاغة العربیة فی ثوبها الجدید » برای کتابهای خود برگزیده است . مولف ضمن برشمردن قواعد بلاغی معمول سعی می کند با شرح شواهد و بیان نکته های زیبایی شناسی و نقدی به هدف خود دست یابد و به این ترتیب تحریری نو از بلاغت داشته باشد بطور خلاصه مزایایی که برای این دو کتاب می توان برشمرد چنین است :

- ۱- توجه به آیات قران واحادیث حضرت رسول (ص) .
- ۲- سادگی بیان مطالب .
- ۳- نقد نظر دانشمندان قدیم .
- ۴- حذف مباحث غیر لازم .
- ۵- محدود نکردن موارد بلاغی .
- ۶- بیان ارزش بلاغی مباحث .
- ۷- بهره گیری از نتایج علوم جدید .
- ۸- شرح شواهد و تحلیل آنها بویژه در کتاب «بیان»
- ۹- استشهاد به اشعار معاصر عرب .
- ۱۰- استفاده از آراء دانشمندان مشهور بخصوص عبدالقاهر جرجانی .
